

Lesontwerp 7. Havo examentraining maatschappijwetenschappen: vergelijkende – en verklarende vragen

Ontwikkelaar	Douwe Dijksterhuis
School	Helen Parkhurst, Almere
Vak	maatschappijwetenschappen
Groep	5 havo
Genre	vergelijken, verklaren

Doel

Bij het antwoorden van toets- of examenvragen merk ik dat leerlingen vaak op ongestructureerde wijze antwoorden formuleren. Hierdoor komt het vakinhoudelijke deel van het antwoord niet goed tot uiting en lopen leerlingen punten mis. Het lijkt er op dat leerlingen ook niet precies weten hoe een goed antwoord op bijvoorbeeld een verklarende vraag er precies uitziet. Bij bijvoorbeeld het begeleiden van profielwerkstukken en praktische opdrachten valt het op dat leerlingen meteen beginnen te schrijven, zonder een strategie toe te passen. Ook ontbreekt het die teksten vaak aan een structuur en opbouw. In deze lessenserie richt ik me op het verbeteren van het formuleren van antwoorden op examenvragen. De lessenserie wordt aangeboden in het kader van een examentraining. Het betreft twee bijeenkomsten van ongeveer 3 uur.

Doel is om leerlingen strategieën aan te bieden waardoor vakspecifieke kennis op gestructureerde wijze in antwoorden wordt verwerkt. Opbrengst hiervan is (hopelijk) een vergroot inzicht (begrijpen waarnaar gevraagd wordt in een vraag – qua kennis en vaardigheid) en een grotere beloning (punten) per vraag.

Specifieke leerdoelen voor deze lessenserie zijn:

- ♦ de vraaggenres ‘verklaren’ en ‘vergelijken’ herkennen in eindexamenopgaven;
- ♦ kenmerken van de genres ‘verklaren’ en ‘vergelijken’ kennen en op basis van deze kenmerken weten waar een antwoord aan moet voldoen;
- ♦ vanuit de herkenning van de genres ‘verklaren’ en ‘vergelijken’ vragen kunnen beantwoorden.

In deze lessen wordt gebruik gemaakt van de volgende principes:

- ♦ strategie-instructie: modelleren
- ♦ interactie: peerfeedback

Beschrijving

Trainingssessie 1

1. Leerlingen maken een selectie vragen uit het eindexamen 2012.
2. Uitleg genres en examenvragen indelen op genre.
3. Modelleren antwoorden formuleren op verklarende vragen:
 - met behulp van signaalwoorden
 - structuur van antwoorden vaststellen aan de hand van zelf uitgewerkte antwoorden. Vervolgens aan de hand van het CITO antwoordmodel kijken of het zelf uitgewerkte antwoord de belangrijkste elementen van een ‘goed’ antwoord bevat. Deze oefening wordt voorafgegaan door leerlingen dezelfde vraag (als die wordt uitgewerkt met modelleren door docent) uit te laten werken. Tijdens het modelleren kan de docent de leerlingen om advies vragen op basis van hun antwoorden.

4. Oefenen met 2 (eerder gemaakte) vragen uit examen 2012 met als uitgangspunt:” Hoe geef je antwoord op vragen nu je weet binnen welk genre deze vraag valt en nu je een nieuwe strategie kent om dit soort vragen te beantwoorden.”
5. Kijken naar de verschillen in eigen antwoorden (voor en na) en antwoorden vergelijken met antwoorden van andere leerlingen.

Trainingsessie 2

1. Leerlingen maken een selectie vragen uit het eindexamen 2013 maken.
2. Vragen analyseren en de vraaggenres vaststellen.
3. Modelleren antwoorden formuleren op vergelijkende vragen:
 - met behulp van signaalwoorden
 - structuur van antwoorden vaststellen aan de hand van zelf uitgewerkte antwoorden. Vervolgens aan de hand van het CITO antwoordmodel kijken of het zelf uitgewerkte antwoord de belangrijkste elementen van een ‘goed’ antwoord bevat. Deze oefening wordt voorafgegaan door leerlingen dezelfde vraag (als die wordt uitgewerkt met modelleren door docent) uit te laten werken. Tijdens het modelleren kan de docent de leerlingen om advies vragen op basis van hun antwoorden
4. Oefenen met 2 (eerder gemaakte) vragen uit examen 2013 met als uitgangspunt:” Hoe geef je antwoord op vragen nu je weet binnen welk genre deze vraag valt en nu je een nieuwe strategie kent om dit soort vragen te beantwoorden.”
5. Kijken naar de verschillen in eigen antwoorden (voor en na) en antwoorden vergelijken met andere leerlingen (peer feedback).

Ervaringen docent

De eerste examentraining ging zoals gepland. Leerlingen hebben eerst in stilte 130 gewerkt aan vragen uit oude examens. Na een korte pauze van ongeveer 15 minuten gaf ik als docent eerst een korte introductie die betrekking had op de 3 verschillende vraaggenres. De leerlingen namen toen de door hen gemaakte vragen onder de loep om te kijken tot welke genres deze behoorden. De leerlingen waren vooral verbaasd dat bijna alle examenvragen binnen 1 genre pasten (verklaren). Aan de hand van de genre-uitleg hebben de leerlingen elkaars antwoorden op de reeds gemaakte toetsvragen bekeken (op basis van het ‘geef je antwoorden door aan je buurman’ principe). Vervolgens hebben we aan de hand van een aantal leerlingantwoorden geoefend met het ‘beter’ beantwoorden van de vragen. De leerlingen vonden het nuttig om hier mee bezig te zijn en zagen deze nieuwe kennis als een handig trucje voor het maken van examens.

De tweede examentraining was minder geslaagd. Het was erg onrustig (leerlingen en docenten hadden allerlei andere verplichtingen tijdens deze drie lesuren). Deze examentraining vond ook plaats aan het einde van het hele examentrainingprogramma en leerlingen waren moe. Het oefenen met examenvragen ging nog relatief goed (maar onrustiger dan gewenst) maar na de pauze waren een aantal leerlingen nog maar moeilijk te motiveren om serieus aan de slag te gaan. Veel van de informatie en uitleg uit de eerste examentraining was diep weggezonden. Het activeren van parate kennis kwam er dus vooral op neer dat de docent aan het woord was om nogmaals uit te leggen ‘hoe het ook alweer zat’ met die genres. Vervolgens hebben de leerlingen elkaars antwoorden nog bekeken en klassikaal (gezamenlijk) ‘verbeterd’. De leerlingen hebben een formulier met de 3 genres en een korte ‘oplos’ formule ontvangen.

Een volgende keer zou ik aan het begin van het schooljaar – tijdens de reguliere lessen– de genres introduceren zodat ze kunnen oefenen gedurende het gehele jaar (incl. bij reguliere toetsen). Tijdens de examentraining kan de kennis dan nogmaals opgefrist worden. De examentraining wordt te compact als er tijdens die 3 uur ook nog nieuwe kennis geïntroduceerd wordt waarmee geoefend moet worden.

Uiteindelijk hebben de leerlingen die mee hebben gedaan aan deze examentraining goed gepresteerd tijdens het eindexamen.

Uitkomsten onderzoek

Aan dit onderzoek deed één groep van in totaal 24 leerlingen mee. Er is geen controlegroep. Er is een voormeting en nameting afgenomen. In de metingen stond het genre verklaren centraal.

Kennis over schrijven, schrijfstijl en zelfvertrouwen

In vergelijking tot de voormeting gaven de leerlingen op de nameting in totaal meer schrijfadvies. Het ging daarbij vooral om meer genrespecifieke en meer productadvies. Er waren geen verschillen in het aantal vakspecifieke adviezen en procesadviezen (hoewel deze laatste bijna significant was). Ten aanzien van schrijfstijl, werden er voor plannen en reviseren geen verschillen gevonden tussen de voor- en nameting. Ook zijn er geen verschillen waargenomen voor zelfvertrouwen ten aanzien van schrijven algemeen en schrijven in het genre verklaren.

Kwaliteit van de teksten

De algehele kwaliteit van de teksten is in vergelijking tot de voormeting significant verbeterd. Deze verbetering betreft alle drie de criteria: genrespecifiek, vakspecifiek en schrijven algemeen.

Conclusie en discussie

Geconcludeerd kan worden dat deze havo-leerlingen baat hebben gehad bij deze examentraining voor maatschappijwetenschappen. In de lessen was aandacht voor vraaggenres en hebben de leerlingen een structuur aangeboden gekregen om vragen te beantwoorden. De leerlingen hebben bij de nameting betere teksten geschreven, dan bij de voormeting. Ook hebben de leerlingen meer kennis over schrijven opgedaan, wat blijkt uit het hogere aantal adviezen gegeven bij de nameting.